

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Людмила ПОЛЩУК (Житомир, Україна)

Тетяна ПУШКАР (Житомир, Україна)

У статті розглядаються особливості формування компетентнісно-орієнтованого підходу як основи системи професійної парадигми майбутніх перекладачів; досліджуються методичні передумови формування усної і письмової перекладацької компетенції з урахуванням вимог до професійної підготовки конкурентоздатних спеціалістів в галузі перекладу, які окреслені в рекомендаціях Ради Європи; представлена загальна характеристика усної та письмової перекладацької компетенції; визначені основні навички та уміння, якими має оволодіти студент в процесі формування професійної перекладацької компетенції.

Ключові слова: *компетентність, компетентнісно-орієнтований підхід, професійна підготовка, синхронний переклад.*

The article highlights the peculiarities of competence-oriented approach formation as the basis for the system of future translator's professional paradigm. It investigates the methodological preconditions for interpreting and translation competence formation with regard to professional requirements outlined in the recommendations of the Council of Europe. The article gives the general description of interpreting/translation competence and defines the key skills student has to acquire in the process of professional competence formation.

Keywords: *competence, competence-oriented approach, professional training, simultaneous interpretation.*

Постановка проблеми. Інтеграція всіх аспектів життєдіяльності нашої країни в європейський простір не тільки розкривають нове поле для професійної діяльності перед перекладачами, але й ставлять їх в умови гострої конкуренції, що зумовлює необхідність визначення ефективних шляхів формування професійних якостей майбутніх перекладачів.

Аналіз основних досліджень. Аналіз наукової літератури дав нам можливість систематизувати досвід вітчизняних та зарубіжних науковців за такими напрямками: кваліфікаційні напрями підготовки перекладачів (Н. Гавриленко, В. Карабан, А. Козак, С. Коломієць, Р. Крісс, Е. Пім, Л. Черноватий); організація професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Є. Бесєдіна, К. Клауді, О. Ковязіна, А. Козак, В. Радчук, Б. Рубрехт, Р. Тінслей); педагогічні умови формування професійної компетенції перекладача (Л. Бархударов, В. Ільїн, А. Козак, В. Комісаров, Л. Латишев, Р. Міньяр-Белоручев, Г. Мірам, Н. Миронова, Л. Мітіна, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, З. Підручна, Я. Рецкер, Н. Соболь, Л. Тархова, А. Федоров, І. Халєєва, М. Цвіллінг, О. Чередниченко, Ю. Хольц-Мянттярі); застосування інтерактивних технологій у навчанні перекладачів (А. Ахаян, Т. Гуменникова, Н. Іваницька, К. Карпов, Л. Карташова, С. Коломієць, Ю. Колос, В. Терехова, А. Янковець).

Метою статті є розгляд особливостей формування компетентнісно-орієнтованого підходу як основи системи професійної парадигми майбутніх перекладачів.

Професія перекладача вимагає широких знань (лінгвістичних, екстралінгвістичних, загальнокультурних з галузі країнознавства, історії і літератури, а також знань, необхідних для перекладу в спеціальних галузях – економіці, юриспруденції, політиці, освіті, медицині і т. ін.). Професійний світогляд перекладача – це система узагальнених поглядів на світ професії, яка динамічно розвивається, її роль і місце в соціумі, що визначають ставлення до галузі міжкультурної, іншомовної і міжособистісної комунікації та до самого себе як суб'єкта професійної перекладацької діяльності [4].

Успішна професійна реалізація майбутніх перекладачів залежить від їхньої професійної підготовки, яка спрямована на формування комунікативної компетентності та передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти та забезпечує вільне, нормативно-правильне

й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови, а й дозволяє їм після закінчення вищого навчального закладу здійснювати всі передбачені для перекладача функціональні обов'язки [3].

Професійна підготовка потенційних перекладачів у вузі здійснюється в рамках курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування у студентів базових, специфічних та спеціальних складових перекладацької компетентності, під якою розуміють сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють перекладачу успішно вирішувати свої професійні завдання [2].

Базова складова частина перекладацької компетенції включає знання, вміння та навички, які потрібні перекладачу в усіх типах перекладу – письмовому або усному незалежно від жанру перекладацького вхідного тексту (науково-технічний, діловий, газетний або публіцистичний).

До специфічних складових частин перекладацької компетенції можна віднести знання, вміння та навички, необхідні в одному або декількох споріднених видах перекладу (письмовому, візуально-усному, абзацно-фразовому, послідовному, синхронному). Спеціальні складові перекладацької компетентності – це елементи, необхідні при перекладі текстів конкретного жанру і стилю: юридичних, економічних, науково-технічних, художніх, медичних та ін.

Важливими щодо складності є обидві форми перекладу – письмовий і усний. Відомо багато випадків, коли студенти проявляють здібності у письмовому перекладі, але відчують труднощі в усному. Ці дві різних за формою діяльності види роботи потребують різних фахових здібностей від студентів.

У працях американського дослідника Р. Тінслея зазначається, що формування професійної компетенції перекладача повинно бути спрямоване на забезпечення ним таких основних функцій: письмової або усної комунікації у різних сферах суспільної діяльності; застосування сучасних методів збирання

та оброблення інформації, використання глобальних інформаційних мереж, автоматизованих пошукових систем, електронних баз даних, глосаріїв та довідників; проведення наукових досліджень у сфері професійної діяльності. Важливими особистісними характеристиками фахівця є ерудованість, розвинену культуру мислення, вміння зрозуміло, чітко і логічно висловлюватись в усній та письмовій формах, організаційні здібності, здатність до самонавчання, аналізу та критичного оцінювання досвіду професійної сфери тощо [7].

Вартими особливої уваги вважаємо дослідження О. І. Чередниченка, який пов'язує необхідні складові професійної компетенції усного і письмового перекладача із чотирма основними функціями перекладу в сучасному світі, а саме: як потужного засобу спілкування між людьми, народами і культурами; як засобу передавання знань (когнітивна функція); як засобу створення нового тексту, який входить у стилістичну систему іншої мови та іншої культури, а, отже, має враховувати її рецептивні можливості (креативна функція); як засобу захисту менш поширених мов від тиску однієї або декількох глобальних мов, які прагнуть захопити інформаційний простір (захисна функція) [5].

На думку науковця, для забезпечення всіх цих функцій і усний, і письмовий перекладач має володіти мовною та культурною компетенціями у вихідних і цільових мовах, солідним когнітивним багажем та референційною компетенцією у конкретній галузі, стилістичною компетенцією (володіння мовленнєвими жанрами та репертуарами виражальних засобів у межах окремого жанру), здатністю чинити опір надмірному іншомовному впливу, берегти національну культурну спадщину, розвивати і поширювати рідну мову[5].

До спеціальної складової частини перекладацької компетенції можна додати знання предмета висловлювання та володіння термінологічними одиницями, які мають фахову спрямованість тексту. Перекладачеві доцільно знати термінологічні одиниці у двох мовних поняттях. Якщо перекладач знає

назви всіх складових частин, будь якого механізму, але не знає принципу дії, то роль мовного посередника не буде тривалою. Сучасний перекладач-спеціаліст повинен постійно вдосконалювати предметну галузь знань та водночас набувати практичних навичок з оволодіння двомовними термінологічними одиницями.

Згідно аналізу, зробленого М.Д. Волчанською, найбільш обґрунтованими претендентами на включення до перекладацької компетентності як мети навчання майбутніх перекладачів, є такі складові [1]:

1) *фахова компетенція* (наявність відповідних знань, умінь та навичок для ефективного виконання своєї професійної діяльності: знання теорії перекладу та суміжних дисциплін (порівняльної лексикології, граматики й стилістики мов перекладу); усвідомлення норм обох мов, перекладацьких норм, що визначають вибір стратегії перекладу; володіння технікою перекладу; вміння професійно перекладати у межах одного або декількох жанрів та стилів письмового та усного перекладу; навички роботи з довідковими джерелами інформації, володіння новітніми інформаційними технологіями; психічні якості перекладача, його поведінка, вміння контролювати емоції, вирішувати типові професійні завдання);

2) *інтелектуальна компетенція* (освіченість перекладача; здатність оцінити та мобілізувати свої уміння й навички);

3) *мовна компетенція* (знання мовного матеріалу, вміння долати мовні труднощі при перекладі);

4) *мовленнєва компетенція* (особливе "перекладацьке" володіння мовами перекладу та оригіналу як на рецептивному, так і на продуктивному рівні);

5) *семантична компетенція* (глибоке розуміння тексту; вміння "побачити" та передати імпліцитну складову тексту оригіналу; володіння фоновими знаннями позамовної предметної галузі);

6) *текстовірна компетенція* (вміння правильно визначити тип тексту оригіналу, його структуру й складові елементи, знати алгоритм переходу –

перекладацькі стратегії та прийоми – від тексту оригіналу до тексту перекладу із збереженням типологічних ознак);

7) *інтерпретаційна компетенція* (здатність до "перекладацької" інтерпретації тексту, тобто бачення його очима носія іншої мови, культури);

8) *міжкультурна компетенція* (знання з країнознавства – культура, традиції; соціокультурні дані; володіння, розуміння та вміння передати мовою перекладу реалії, пов'язані з життям та побутом країни, мова якої задіяна у перекладі).

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що підготовка перекладача має бути комплексною, тобто включати не тільки навчання професійно спрямованих курсів, а й психологічну підготовку, аутотренінг та формування особистості перекладача на різних етапах її розвитку.

Сучасні вимоги до професійної підготовки конкурентоздатних спеціалістів в галузі перекладу також мають враховувати рекомендації Ради Європи, в яких чітко окреслюється завдання формування плюралінгвальної та плюракультурної компетенції студентів. Оволодіння іноземною мовою, і перекладом зокрема, передбачає залучення до іншої культури, до оволодіння новим соціокультурним змістом [6].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волчанська М. Д. "Компетенція" і "компетентність" у галузі методики навчання / М. Д. Волчанська – електронний ресурс. – режим доступу : alma.mater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/NN9/10navppd.pdf.
2. Іваницька Н. Б. Формування перекладацької компетенції в аспекті використання новітніх інформаційних технологій [Електронний ресурс] / Н. Б. Іваницька // Електронне наукове видання матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції "Гуманізм та освіта". – Вінниця, 2006. Режим доступу : <http://conf.vstu.vinica.ua/humud/2006/txt/06inbnit.pht>.

3. Миронова М.С. Деякі аспекти підготовки фахівців з перекладу до професійної діяльності в умовах вищого навчального закладу/ Миронова М.С. – електронний ресурс. – режим доступу : www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm3_5_07.
4. Таланова Ж. П. Педагогічні умови формування професійного світогляду майбутнього перекладача : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Ж. П. Таланова. – Кіровоград. – 2007. – 20 с.
5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад : мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація / О. І. Чередниченко. – К., 2007. – 247 с.
6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Cultural Cooperation Education Committee. Modern Languages Division, Strasbourg. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
7. Tinsley Royal L. Guidelines for college and University programs in translator training / Royal L. Tinsley // ADFL Bulletin – 1973. – 288 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Людмила Поліщук – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу ім. проф. Д.І. Квеселевича Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тетяна Пушкар – викладач кафедри англійської філології та перекладу ім. проф. Д.І. Квеселевича Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: проблеми формування граматичних навичок та умінь майбутніх перекладачів на початковому етапі.